YENİ İLETİŞİM ORTAMINDA MEDYA-ÇOCUK İLİŞKİSİNİN MEDYA OKURYAZARLIĞI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Seçil UTMA¹

Özet

Teknolojik gelişmeler neticesinde yeni medya araçları, hemen her yaşam kesimi tarafından sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Günlük yaşam pratiklerinde büyük yer tutan bu araçların sık kullanımı, yeni medyanın bilinçli ve doğru kullanımı konusunda bir takım endişeleri beraberinde getirmekte, özellikle çocuklar söz konusu olduğunda durumun ciddiyeti daha da artmaktadır. Çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerinde, dünyayı anlamlandırmalarında yeni medya araçlarının önemli rolü bulunmaktadır. Medya iletileri karşısında savunmasız durumda bulunan çocukları korumak, medyanın olumsuz etkilerini azaltmak noktasında gündeme gelen medya okuryazarlığı, önemli bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araçların kontrollü ve sağlıklı kullanımı konusunda küçük yaşlardan itibaren verilen medya okuryazarlığı eğitimi büyük önem taşımaktadır. Çocukların ve gençlerin yeni medyayı etkin ve verimli kullanmaları noktasında farkındalıklarının artırılması büyük önem taşımaktadır. İnternet kullanımında yasaklamaların tek başına bir çözüm olmadığı bilinerek, içselleştirilmiş bir takım davranışlar kazandırılarak internetin sağlıklı kullanımı konusunda çocuklara rehberlik yapılmalıdır. Çalışmada yeni medya kavramı üzerinde durularak, yeni medya ortamında çocukların bu araçlarla ilişkisi, medya okuryazarlığı çerçevesinde kuramsal olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, medya, yeni medya ve medya okuryazarlığı.

EVALUATION OF MEDIA-CHILD RELATIONSHIP IN THE CONTEXT OF MEDIA LITERACY IN NEW COMMUNICATION ENVIRONMENT

Abstract

Together with the developing technology, new media tools have a great place in daily life practices. Accurate and reliable use of new media tools that influence the user from almost all age groups is important, the severity of the situation increases in the case of children. Together with the developing technology, new media tools have a great place in daily life practices. Accurate and reliable use of new media tools that influence the user from almost all age groups is important, the severity of the situation increases in the case of children. With the opportunities it provides, then new media has positive and negative effects on the physical and psychological development of children. While new communication Technologies contribute to children becoming more democratic, creative and responsible individuals, they create some problems about the distinction between virtual and reality Media literacy, which is on the agenda to protect children who are vulnerable to media messages and to reduce the negative effects of media, is an important skill. In this study, the concept of new media has been emphasized and the relationship of children with these tools in the new media has been examined theoretically within the framework of media literacy.

Keywords: New Media, Communication, Children, Children and Media, Media Literacy.

¹ Öğrt. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Atça Meslek Yüksekokulu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, e-posta: secilut@hotmail.com

GİRİŞ

İletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler, birçok alanda eski değerlerin terk edilerek, “yeni” olanların benimsenmesine yol açarken, bu dinamik sürecin ana aktörü olarak bilgi ve iletişim teknolojileri karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel iletişim ortamlarından farklı olarak zaman ve mekân kavramlarından bağımsız bir şekilde interaktif iletişime imkân tanıyan yeni medya araçları, var olan iletişim kalıplarını da dönüşüme uğratmaktadır. Günlük yaşam pratiklerimizin sanal ortama taşınmasına aracılık eden yeni medya, zaman ve mekândan bağımsız olarak bilgi ve iletişim açısından önemli avantajlar sağlarken, yeni toplumsallaşma biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Toplumsallaşma sürecinde çocuklar ebeveynleri ve okul arkadaşları ile kurdukları yüz yüze iletişimin dışında kitle iletişim araçları ve özellikle de son yıllarda internet teknolojisi ile tanışmaktadır. Sohbet etme, ödev yapma, video izleme, eğlence ve oyun amaçlı olarak günlük yaşamının büyük bir bölümünü sosyal paylaşım sitelerinde geçiren çocuklar, yüz yüze iletişimin gerçekleştiği gerçek dünyanın dışında, sanal bir dünya ile de tanışmaktadır.

Bireysel erişim açısından birçok avantajı bir arada sunan yeni iletişim teknolojileri, bir takım güvenlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Yeni medya sunduğu olanaklarla çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimi üzerinde olumlu ve olumsuz bir takım etkilere yol açmaktadır.

Son yıllarda yapılan tartışmalarda medya iletileri karşısında savunmasız durumda bulunan çocukları korumak, medyanın olumsuz etkilerini azaltmak noktasında medya okuryazarlığı konusu gündeme gelmiştir. Medya okuryazarlığı ile amaçlanan kişilerin farklı formatlardaki medya metinlerine erişerek bunları doğru bir şekilde analiz edebilmeleri ve gerektiğinde kendi medya metinlerini oluşturabilme becerisi kazandırmaktır. Burada amaçlanan bireyi korumaktan ziyade daha etkin izleyici ve okuyucu olmasına katkıda bulunmaktadır. Medyadan kitlelere ulaşan sayısız enformasyon karşısında seçici olabilmek noktasında medya okuryazarlığı konusu önem taşımaktadır. Uyku saatleri dışında her an internetle iç içe olan çocuklar için medya okuryazarlığı eğitimi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocukların karşılaştıkları medya metinlerine eleştirel ve analitik bir bakış açısıyla yaklaşımları, medya okuryazarlığı açısından önem taşımaktadır. Burada amaçlanan çocukları izledikleri, okudukları medya metinlerinin kurgulanmış olduğu konusunda bilinç kazandırmak, sanal ve gerçek dünya arasındaki farkı kavramalarını sağlamaktır. Medya okuryazarlığı eğitimi ile çocukların medya mesajlarını doğru analiz edebilmesi, yeni mesajlar oluşturma yetisine sahip olması, varolan tehditleri ve riskleri algılaması hedeflenmektedir. Medya okuryazarlığı konusunda bilinçli olan birey medya endüstrisinin ekonomik ve idari yapısı hakkında bilgi sahibi olabileceği gibi, kitle iletişim araçlarının inanç, davranışlar ve değerler üzerindeki etkisinin bilincinde olacak, değişik kaynaklardan kendisine ulaşan bilginin doğruluğunu değerlendirme aşamasında eleştirel bir yaklaşım sergileyecektir (Özad, 2011, s.89).

1.YENİ MEDYA KAVRAMI

Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler, iletişim alanında da yeni oluşumlara sahne olmuş, bunun sonucu olarak yeni medya ortamlarının gündelik yaşam pratiklerine egemen olmasına zemin hazırlamıştır. Önemli toplumsal dönüşümleri beraberinde getiren yeni medya araçları, toplumsal yapıyı şekillendirerek, yeni ilişki biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sahip olduğu donanımlarla bireylere daha zengin bir içerik sunan yeni medya araçları önemli bir toplumsallaşma aracı olarak işlev görmektedir.

Geleneksel iletişim ortamlarından farklı olarak zaman ve mekân kavramlarından bağımsız bir şekilde interaktif iletişime imkân tanıyan yeni medya araçları, var olan iletişim kalıplarını da dönüşüme uğratmaktadır. Dijital iletişim ve yeni medya araçları toplumsal yaşamın önemli bir parçası haline gelmiş, gelişen teknolojinin de etkisiyle geleneksel kitle iletişim ortam ve araçlarından farklı sistemler hayatımıza girmiştir. Kullanıcılara düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri ortamlar sunan sanal ortam, kitleleri bir araya getirerek, etkileşime olanak tanınması nedeniyle geleneksel iletişim araçlarından ayrılmaktadır.

Sayısal (dijital), eş zamanlı ve karşılıklı iletişime olanak tanıyan yeni medya araçları, sürekli bir gelişim göstererek, kullanıcıların günlük yaşam pratiklerinde giderek daha fazla yer tutmaktadır (Büker, 2013, s.137-138). Karşılıklı etkileşime olanak tanınması nedeniyle geleneksel medyadan ayrılan yeni medya ortamında bireyler aktif birer tüketici olarak yer almaktadır.

Geleneksel medyadan farklı olarak yeni iletişim teknolojileri ve uygulamalarını ifade eden yeni medya, sahip olduğu donanımlarla bireylere daha zengin bir içerik sağlarken, kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir platform sunmaktadır. Dijital bir kodlama sistemine sahip yeni medya ortamları, bireylerin karşılıklı bir biçimde etkileşimine imkân tanıırken, enformasyon çağıının en temel aracı olarak öne çıkmaktadır (Yengin, 2012, s.128-132). Toplumsal yaşamı yeni baştan biçimlendiren yeni medya ortamları, farklı kamusal ortamların da oluşmasına aracılık etmektedir.

Geleneksel medyanın monolog yapısının aksine kesintisiz ve interaktif bir iletişime olanak tanıyan yeni medya araçları toplumu bir ağ toplumuna dönüştürmekte; toplum bireyleri arasında karşılıklı bir biçimde bilginin elde edilmesinde, toplanmasında ve aktarılmasında etkileşime olanak tanımaktadır. Günlük yaşam pratiklerimizin sanal ortama taşınmasına aracılık eden yeni medya, zaman ve mekândan bağımsız olarak bilgi ve iletişim açısından önemli avantajlar sağlarken, yeni toplumsallaşma biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Pek çok alanda eski değerlerin yerini “yeni” olanlara bıraktığı iletişim çağında, bu aktif ve dinamik sürecin ana aktörü olarak bilgi ve iletişim teknolojileri karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcılara sağladığı avantajlar nedeniyle geleneksel medya karşısında güçlü bir alternatif olarak yer alan yeni medya, karşılıklı etkileşime olanak tanıırken, bireylerin duygu ve düşüncelerini paylaşmalarına imkân tanımaktadır. Bireyler bu araçlar sayesinde yalnızca bilgiye ulaşmakla kalmamakta aynı zamanda bilgiyi üreten aktif kullanıcı durumuna gelmektedir. Yeni medya araçları günümüzde kişilerarası iletişimden siyasete, eğitime sağlığa kadar yaşamın hemen her alanında yaygın olarak kullanılmaktadır.

Hız, görsellik ve sunumun ön planda olduğu yeni medya ortamında kullanıcılar alıcı konumundan çıkarak, aynı zamanda içeriğin üretilmesine katkı koyan kaynak durumuna

geçmektedir. Bu da yeni medya ortamlarının içeriklerinin hedef kitlenin özelliklerine ve taleplerine göre düzenlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sosyal ağlar toplumsallığın sanal alanda bir devamı olarak görülürken, gerçek ve sanal dünya arasındaki ayrımın giderek ortadan kalkmasına yol açmaktadır (Erdoğan, 2013, s.207).Kullanıcılar bu sanal gerçeklik içerisinde her geçen gün daha fazla vakit harcamakta, bireysel ihtiyaçlarını çoğu zaman bu sanal ortamda karşılamaya çalışmaktadır.

1.1 Yeni Medya Ortamları ve Çocuk Bireyler

Toplumsallaşma sürecinde çocuklar ebeveynleri ve okul arkadaşları ile kurdukları karşılıklı birebir ilişkilerin dışında kitle iletişim araçları ve özellikle de son yıllarda internet teknolojisi ile tanışmaktadır. Sohbet etme, ödev yapma,video izleme, eğlence ve oyun amaçlı olarak günlük yaşamının büyük bir bölümünü sosyal paylaşım sitelerinde geçiren çocuklar, yüz yüze iletişimin gerçekleştiği gerçek dünyanın dışında, sanal bir dünya ile de tanışmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri sayesinde bireylerin ilişki kalıpları ve kişisel yaşantıları bir dönüşüme uğramaktadır (McLuhan,2005, s.8).

Teknolojik gelişmelere paralel olarak internet kullanımının giderek yaygınlık kazanması, sağlıklı ve problemlili internet kullanımı gibi kavramların tartışılmasına yol açmıştır. İnterneti, uygun süreler içerisinde ve belirli bir amaç doğrultusunda kullanım ‘sağlıklı internet’ kullanımı olarak adlandırılmakta, bu kişiler gerçek ve sanal dünya arasındaki ayrımı net olarak yapabilmektedir (Davis,2001,s.187-195). Sağlıksız internet kullanıcıları arasında ise bu ayrım ortadan kalkarken, bireyler günlük yaşamlarında bir takım olumsuzluklarla karşılaşmakta, ‘internet bağımlılığı’ adı verilen bir durum ortaya çıkmaktadır. İnternet kullanımına sınırlama getirememesi, internete ulaşamadığında kaygı duyma, bilinen zararlarına rağmen kullanıma devam etme gibi belirtilerle kendisini gösteren internet bağımlılığı, bireyin günlük hayatını sekteye uğratmaktadır (Beard ve Wolf, 2001, s.377-380; Sırakaya veSeferoglu, 2013, s.356-368).

Yeni iletişim teknolojileri, bireysel erişim konusunda bir takım avantajlar sunarken, bir takım güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Yeni medya sunduğu olanaklarla çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimi üzerinde olumlu ve olumsuz bir takım etkilere yol açmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri çocukların daha demokratik, yaratıcı, sorumluluk sahibi bireyler olmalarına katkı sağlarken, sanal ile gerçeklik ayrımı konusunda bir takım sıkıntılara yol açmaktadır. *“Sanal ile gerçeklik arasında kurulacak birebir örtüşen bir ilişki, ister istemez kapitalist üretim biçimine özgü derin yabancılaşmanın izlerini taşır. Hemen hemen bütün içeriğin eğlence ya da tüketime yönlendiren dolaylı unsurlarla donatıldığı tasarımlar, gerçeklikle kurulan ilişkiyi sanalla kurulan bir ilişki haline getirir”*(Oaksand, aktaran Buckingham, 2007, s.76).

Teknolojik gelişmeler gerek yetişkinler gerekse çocuklar arasında televizyon, internet, sosyal medya, cep telefonu gibi birtakım bağımlılıkların gelişmesine yol açmaktadır. Sanal dünyanın olumlu ve olumsuz etkileri konusunda tartışmalar devam ederken, bu teknolojinin doğru bir şekilde kullanılmaması durumunda çocukların gelişimi ve sağlığı üzerinde zararlı etkilerinin olacağı konusunda yaygın bir görüş bulunmaktadır. (Arisoy, 2009,s.5-67; Griffiths,1995, s.14-19). Dijital teknolojinin çocukların günlük yaşam pratiklerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, onların akranları ile kurdukları yüz yüze iletişimin sınırlanmasına yol

açarken, bireysel bir takım oyunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Rosen ve diğ.,2014, s.364-365).Dijital teknoloji çocukların pasif alıcılar olmalarına ve çevreleri ile daha az iletişim kurmalarına yol açarken, şiddet içeren dijital oyunlarda şiddet; amaca ulaşmak, yenmek, hükmetmek ve sorun çözme aracı olarak gösterilmektedir (Toran ve diğ., 2016, s.22-63).

Sosyal ağların kontrol edilmesi zor bir iletişim aracı olması çocukları tehdit etmekte, bilinçsiz kullanım nedeniyle çocuklar başta şiddet içeren siteler olmak üzere, birçok platforma erişebilmektedir. Hemen her yaş kesiminden kullanıcı için bilgiye ulaşmanın en kolay ve hızlı aracı olan internet, bu yaş kesimi arasında en sık kullanılan ve popüleritesini giderek arttıran bir iletişim aracı durumundadır. İnternet ortamında ve sosyal ağlarda karşılaşılan ve içerisinde şiddet, cinsellik barındıran yayınlar çocuklar için kötü örnek teşkil etmekte, bir takım yanlış tutum ve davranışların benimsenmesine yol açmaktadır. İnternet teknolojisinde yaşanan gelişmeler neticesinde geleneksel medyada yer alan şiddet, sanal dünyada da kendisine yer bulmaktadır. İnternet ortamında yer alan macera ve savaş oyunlarında ölmek, öldürmek, saldırganlık normal bir davranış gibi sunulmakta ve çocuklar arasında şiddete eğilimi arttırmaktadır.

Şiddet ve cinsel içerikli programlara sıklıkla maruz kalmak çocuklarda şiddet, saldırganlık, içe kapanma gibi bir takım olumsuz davranışların oluşmasına yol açmakta, bu etkilere maruz kalan çocuklar arasında saldırganlık ve şiddete başvurma eğilimlerinde artış yaşanmaktadır (Anderson ve Bushman, 2001, s.353-359). Bu tarz içeriklerde şiddet içeren davranışların eğlenceli bir şekilde yansıtılması, başkasına verilen fiziksel zararın bir şekilde ödüllendiriliyor olması, çocuk ve gençler arasında şiddetin meşru bir davranış olarak algılanmasına neden olmaktadır.

İnternet teknolojisi, doğru bir biçimde kullanılmadığında bu araçlar karşısında savunmasız durumda olan çocuklar için birtakım problemleri beraberinde getirmektedir. Fiziksel sağlığı olumsuz yönde etkilemesi, iletişim sorunları, siber zorbalık, istismar, güvenlik ve bilgi gizliliği bu olumsuzlukların başlıcalarıdır(Baer ve diğ., 2012, s.728-735). Uzun saatler ekran karşısında kalan çocuklarda fiziksel aktivite azlığına bağlı olarak obezite geliştiği görülmektedir (Kaewpradub, 2017, s.718). Yapılan bir çalışmada günde 7 saatten fazla internet kullanan genç kızlar arasında saldırgan davranışlarda artış olduğu, aşırı internet kullanımının gençlerde bir takım psikolojik sorunlara yol açtığı bildirilmiştir (Hoare ve diğ. 2017, s.365). Sosyal medya karşısında geçirilen sürenin uzaması kaygı düzeyi arttırırken, uyku kalitesinin düşmesine ve özbenlik saygısının azalmasına yol açmaktadır (Woods ve diğ., 2016, s.51).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması çarpıcı sonuçlar ortaya koymaktadır. Buna göre hanelerde internete erişim oranı 2010 yılında yüzde 41.6 iken, 2014 yılında bu rakam yüzde 60.2'ye çıkmıştır (www.tuik.gov.tr). Bu rakama akıllı telefonlardan internete erişim dahil edildiğinde durumun ciddiyeti ortaya çıkmaktadır.2010 yılının Haziran ayı istatistiklerine göre Türkiye'de internet kullanıcısı sayısı 35 milyon kişi olarak ifade edilirken, bu rakam yaklaşık ülke nüfusunun yüzde 44,4 ünü oluşturmaktadır. İnternet kullanıcısı sayısındaki artış 2000-2008 yılları arasında % 1225 olarak belirlenmiştir (IWS, 2013).Yaklaşık olarak her 2 kişiden birinin internet kullanıcısı olduğu ülkemizde, bu sayı her geçen gün artmaktadır. Çocukların sosyal paylaşım sitelerinde kolaylıkla arkadaş edinebilmesi, şiddet ve cinsellik unsuru taşıyan yazı ve

görsellerle sıklıkla karşılaşılması ve girilen sitelerin ebeveynler tarafından takip edilememesi, özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar için risk oluşturmaktadır.

TÜİK tarafından 2013 yılında yapılan başka bir araştırma da, çocukların yeni iletişim teknolojilerini kullanma alışkanlıkları konusunda çarpıcı sonuçlar ortaya koymaktadır. Söz konusu araştırma sonuçlarına göre bilgisayar kullanımına ortalama 8 yaşında başlanırken, internet kullanım yaşı dokuzdur. Çocukların yüzde 24.4'ünün kendi bilgisayarını, yüzde 13.1'nin cep telefonu bulunmaktadır. İnternet çoğunlukla (yüzde 84.8) ödev yapmak, yüzde 79.5'u oyun oynamak, yüzde 53.5'i de sosyal ağlara katılmak için kullanılmaktadır ([http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr)). Araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi çocuklar yeni medyayı yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Söz konusu rakamlar çocukların yaşamlarının bir bölümünde medyanın olumlu ya da olumsuz etkilerine maruz kalacağı konusunda ipuçları vermektedir.

Günlük yaşamın önemli araçlarından biri durumunda olan internet teknolojisinin, bu olumsuzlukları yanında olumlu bir takım etkileri de bulunmaktadır. Çocukların analiz yapma, hızlı karar verme becerilerinin gelişmesinde etkili olan yeni medya teknolojisi, eğitim aracı olarak kullanılması durumunda onların zihinsel ve sosyal gelişimine de önemli katkılar sağlamaktadır (Bremer, 2005: 405). Buna ek olarak, internet çocukların kendini ifade edebilme, yaratıcılık yeteneklerini geliştirmektedir (a.g.e: 28).

Timisi'nin (2011,s.142) de belirttiği gibi: “Yeni medyaların yaygınlık kazanması, enformasyon kanallarının ve miktarının artması, ulus devletin küresel dünya düzeni çerçevesinde giderek azalan gücü, medya alanının ticarileşmesi gibi nedenlerle çocukların medyaya karşı korunması konusunda politika üretmek bir küresel sorumluluk/ zorunluluk halini almıştır. Bu alandaki politika süreci, çocukları insan yaşamındaki en korunmasız dönemi olarak ayrıcalıklı bir yere oturturken, özel önlemler almaya ve bunların uygulanmasını takip etmeye dayalıdır.”

2.MEDYA OKURYAZARLIĞI

Kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda 1930'lu yıllardan bu yana birçok araştırma yapılmış, bu araçların olumlu ve olumsuz etkileri birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır. Bu araçların gerek bireyler gerekse de kitleler üzerinde büyük etkileri olduğu görüşü ağır basarken, bu araçların olumsuz etkileri de tartışılmaya başlanmıştır. Medya iletileri karşısında savunmasız durumda bulunan çocukları korumak, medyanın olumsuz etkilerini azaltmak noktasında medya okuryazarlığı konusu gündeme gelmiştir. Medya okuryazarlığı eğitimi ile amaçlanan kişilerin farklı formatlardaki medya metinlerine erişerek bunları doğru bir şekilde analiz edebilmeleri ve gerektiğinde kendi medya metinlerini oluşturabilme becerisi kazandırmaktır.

“Medya Okuryazarlığı Genel İlkeleri” başlıklı makalesinde bireylerin dünyayı öncelikle medyadan öğrendiğini, medyanın gerçekliği yorumlayarak kitlelere aktardığını vurgulayan PatriciaAufderheide'ye göre medya gerçekliği inşa etmektedir. İçerisinde birtakım ideoloji ve değerleri barındıran medya iletileri, kurgudan ibarettir (Aufderheide, <http://newsreel.org/articles/aufderhe.htm>). Medyadan kitlelere ulaşan sayısız enformasyon karşısında seçici olabilmek noktasında medya okuryazarlığı konusu önem taşımaktadır. Uyku saatleri dışında her an internetle iç içe olan çocuklar için medya okuryazarlığı eğitimi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günlük yaşantının ayrılmaz bir parçası haline gelen dijital teknoloji etkileşimli bir özelliği sahip olması yanında, farklı iletişim boyutlarının aynı anda gerçekleşmesine imkân sağlaması nedeniyle kullanıcılara büyük avantajlar sunmaktadır. Medyanın artan çeşitliliği ve hemen her yaştaki bireyi etki altına alabilme gücü, medya okuryazarlığı kavramının önem kazanmasına yol açmıştır (Kurt ve Kürüm, 2010, s.2).Medya okuryazarlığı ile medya mesajları karşısında bilinçli tercihler yapabilen aktif kullanıcıların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Özonur ve Özalpman, 2009, s.196)

Hobbs da (2004,s.122), ‘Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma’ adlı makalesinde aşağıdaki hususlara vurgu yaparak, medya okuryazarlığı konusundaki tartışmalara dikkat çekmektedir: “Medya okuryazarlığı eğitimi çocukları ve gençleri medyanın olumsuz etkilerinden korumayı amaçlamalı mıdır? Medya üretimi medya okuryazarlığı eğitiminin temel bir özelliği olmalı mıdır? Medya okuryazarlığı popüler kültür metinlerine odaklanmalı mıdır? Medya okuryazarlığının daha doğrudan bir politik ve ideolojik gündemi olmalı mıdır? Medya okuryazarlığı okul temelli ilk ve orta öğretim eğitim ortamlarına odaklanmalı mıdır? Medya okuryazarlığı özelleşmiş bir konu olarak mı öğretilmelidir, yoksa mevcut konuların bağlamı içine mi yerleştirilmelidir?”

Medya okuryazarlığı ile ilgili olarak kitlelere ulaşan mesajların doğru değerlendirilmesi adına bazı dinamiklerin göz önüne alınması gerekmektedir. Mesajın kim tarafından, hangi amaçla üretildiği, mesajın ilgi çekici kılınması adına hangi tekniklerden yararlandığı, söz konusu mesajda hangi değerlere ve görüşlere yer verilirken, hangilerinin göz ardı edildiği gibi hususlar önem taşımaktadır (İnal, 2011,s. 421).

Medya okuryazarlığı konusunda bilinçli olan birey medya endüstrisinin ekonomik ve idari yapısı hakkında bilgi sahibi olabileceği gibi, kitle iletişim araçlarının inanç, davranışlar ve değerler üzerindeki etkisinin bilincinde olacak, değişik kaynaklardan kendisine ulaşan bilginin doğruluğunu değerlendirme aşamasında eleştirel bir yaklaşım sergileyecektir (Özad, 2011, s.89).

Medya okuryazarlığı eğitimi ile çocukların medya mesajlarını doğru analiz edebilmesi, yeni mesajlar oluşturma yetisine sahip olması, var olan tehditleri ve riskleri algılaması hedeflenmektedir. Ancak medya işletmelerinin kar kaygısıyla çocukları düşünmeden yaptıkları yayınlar, ailelerin bu konudaki bilinçsizliği, okullarda verilen eğitimin yetersizliği gibi hususlar, söz konusu amaçlara ulaşma noktasında sıkıntılar yaratmaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşılması durumunda çocuklar medya iletileri konusunda nelerin fırsat, nelerin kendileri için risk ve tehdit oluşturacağı hakkında bilgi sahibi olabilecektir.

Günümüzde internet aracılığıyla bireyler dünyanın dört yanından değişik formatlardaki bilgiye erişebilmekte, ancak bu bilgi yığını içerisinde hangilerinin doğru hangilerinin yanlış olduğu konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Medya okuryazarlığı ile amaçlanan bireylere doğru ve güvenilir bilgiye ulaşabilme becerisi kazandırarak, ihtiyaç duydukları bilgilere en doğru ve kısa sürede ulaşmalarını sağlamaktır.

Çocukların karşılaştıkları medya metinlerine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmaları, medya okuryazarlığı açısından önem taşımaktadır. Burada amaçlanan çocukları izledikleri, okudukları medya metinlerinin kurgulanmış olduğu konusunda bilinç kazandırmak, sanal ve gerçek dünya arasındaki farkı kavramalarını sağlamaktır, Ayrıca medya üretme becerisi ile

herhangi bir konu ya da durumla ilgili olarak görüşlerini görsel, yazılı, işitsel araçlarla paylaşma yetisi kazandırmak, medya okuryazarlığı kapsamında önem taşımaktadır. Medyanın çocukların kendilerini gerçekleştirme, düşüncelerini özgürce ifade edebileceği bir platform olması yanında, onların zihinsel ve bedensel gelişimine zarar verebilen bir araç olduğu da unutulmamalıdır.

İnternette okuduğu bir habere ya da televizyonda izlediği bir reklama eleştirel bir açıdan yaklaşmayan çocukların, sosyal gerçeklikleri algılama konusunda sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. “Amerikan Pediatri Kurumu araştırmaları televizyon, sinema, bilgisayar oyunları, internet uygulamaları, reklamlar, dergiler, kitaplar gibi medya metinlerinin çocuklara olumlu katkılarının yanı sıra olumsuz etkilerinin de olabileceğini belirtmişlerdir. Bu olumsuz etkilerin; çocukların şiddete eğilim göstermeleri, fazla hareketsiz kalmaktan ötürü vücut şeklinin değişmesi (obezite), tütün, alkol ve uyuşturucunun yaygınlaşması şeklinde olabileceği dile getirilmiştir”(APA, 1999). Medya kısa veya uzun dönemde çocuklar üzerinde fiziksel ve duyuşsal anlamda olumsuz sonuçlar doğurabilecek etkilere yol açmaktadır (Potter, 2005, s.26).

Ülkemizde 2000’li yıllarda öncelikle beş pilot okulda daha sonra da tüm ülkede seçmeli ders olarak 6,7 ve 8.sınıflarda okutulmaya başlanan medya okuryazarlığı dersi, 2006 yılında RTÜK ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu arasında imzalanan protokol sonucunda müfredata eklenmiştir. Ancak dersi verecek öğretmenlerin bu konuda bilgi düzeylerinin yetersiz olması, bu derslerde çoğunlukla fen, sosyal bilgiler, Türkçe gibi derslerin işlenmesi nedeniyle beklenen hedeflere ulaşamadığı görülmektedir (Hasdemir, 2012, s.30, 31). RTÜK tarafından 2014/2015 eğitim yılında 8.sınıfta okuyan 13-16 yaş arası 1273 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen araştırmada, öğrencilerin yüzde 44’ünün dersin içeriğinin ve işleyiş biçiminin geliştirilmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Çalışmada, ders içi uygulamaların arttırılarak, ders esnasında medya araçlarının etkin kullanılmasının öğrenciler açısından daha faydalı olacağı ifade edilmiştir (RTÜK, 2016, s.235).

Medya okuryazarlığı eğitimi okul öncesinden başlayarak, yaşam boyu devam eden ve hayat boyu geliştirilecek bir süreci kapsamaktadır. Görsel, işitsel ve yazılı medya karşısında pasif alıcı durumunda bulunan çocukların ilköğretimden başlayarak medya karşısında bilinçli bireyler olmaları bu bağlamda önem taşımaktadır. Bu sayede bireyler küçük yaşlardan itibaren medyanın dilini çözebilecek bilinç düzeyine ulaşarak, kitle iletişim araçları karşısında aktif birer tüketici olarak yer alacaktır. Teknolojinin gelişmesi ile etkisi her geçen gün artan sosyal medya, her türlü şiddet ve olumsuzluğu meşrulaştırmakta ve özellikle çocuklar için riskli davranışların benimsenmesine yol açmaktadır. Çocuklar medyanın yoğun enformasyon bombardımanı altında gerçek ve kurgu arasındaki ayrımı yapmakta zorlanmakta, , bu da medya okuryazarlığı olgusunun ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir (Avşar, 2014, s.10). Medya okuryazarlığı becerisi sayesinde bireyler medya tüketiminde eleştirel bir bakış açısıyla hareket etme yetkinliğine sahip olabilecek, bilinçli bir medya okuryazarı olarak toplumsal yaşama daha aktif ve yapıcı bir şekilde katılabilecektir. (Kurt ve Kürüm, 2010, s.2).

Sembolik görselliğin giderek egemen olduğu medya metinlerinde çocukların ve gençlerin medyayı ve üretimlerini anlayabilmeleri, mevcut sembolleri ve kodları deşifre edebilmek yetenekleri ile yakından ilişkilidir. Bu noktada çocuklarına rehberlik yapacak olan ebeveynlerin de iyi bir medya okuryazarı olması önem taşımaktadır (RTÜK, 2007, s.41).

Dijital medya okuryazarlığı özellikle büyüme çağındaki çocuklara kazandırılması gereken bir yetenek olup, bu konuda aile başta olmak üzere öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Hobbs, “Çocuklar medya izleme alışkanlıklarını önce evde öğreniyor. Anne, babanın medya ile kurduğu ilişki bu açıdan çocuğa model oluşturuyor. Çocuk, onlardan gördüğü alışkanlıklarla kendi medya izleme alışkanlıklarını şekillendiriyor” diye konuşmaktadır.(haberler.com, 2012)

Son yıllarda yaşanan gelişmeler, birer ticari işletme olan medya kuruluşlarının bilgilendirme ve haber verme işlevinden uzaklaşarak, reyting kaygısıyla hareket ettiğini göstermektedir. Medya kuruluşlarının kamu yararı ilkesinden hareket ederek, yayınlarında medya okuryazarlığı alanında eğitici yayınlara ağırlık vermesi bu bağlamda önem taşımaktadır

3.SONUÇ

Televizyondan, video yayınlarına; radyodan dergilere, giydiğimiz tişörtlere kadar medya araçlarından bize ulaşan medya iletileri ile karşı karşıyayız. Düşüncelerimizi, inançlarımızı ve davranışlarımızı şekillendirmede büyük bir güç kaynağı olan medya dünyayı anlamlandırmamızda etkili olmaktadır. Bu gücün ve medyanın etkisinin doğru yorumlanması, medya okuryazarlığı kavramını gündeme getirmektedir. Dijital teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı günümüz iletişim ortamı kullanıcılara büyük avantajlar sunarken, öte yandan bir takım riskleri de beraberinde getirmekte; medyadan kitlelere ulaşan sayısız enformasyon karşısında seçici olabilmek noktasında medya okuryazarlığı becerisi önem taşımaktadır.

Çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerinde, dünyayı anlamlandırmalarında yeni medya araçlarının önemli rolü bulunmaktadır. Bu araçların kontrollü ve sağlıklı kullanımı konusunda küçük yaşlardan itibaren verilen medya okuryazarlığı eğitimi büyük önem taşımaktadır.

Çocukların ve gençlerin yeni medyayı etkin ve verimli kullanmaları noktasında farkındalıklarının artırılması büyük önem taşımaktadır. Medya okuryazarlığı eğitimi ile çocukların medya mesajlarını doğru analiz edebilmesi, yeni mesajlar oluşturma yetisine sahip olması, var olan tehditleri ve riskleri algılaması hedeflenmektedir. İnternet kullanımında yasaklamaların tek başına bir çözüm olmadığı bilerek, sosyal medyanın sağlıklı kullanımı konusunda çocuklara rehberlik yapılmalıdır. Çocukların ve gençlerin bilişim teknolojilerini kullanırken bilinçli olmaları, onların sağlıklarını korumak adına önem taşımaktadır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin yeni teknolojilerin kullanımı konusunda çocuklara rehberlik etmesi, onları yeni teknolojiyle baş başa bırakmaması önem taşımaktadır. Gün içerisinde toplam teknoloji kullanım süresinin (televizyon, bilgisayar, tablet ve cep telefonu) sınırlandırılması, iki yaş ve altındaki çocukların ekran karşısına geçmemesine özen gösterilmesi, televizyon ve internetin çocukların yatak odasından uzak tutulması alınabilecek önlemler arasındadır.

Çocukların ziyaret ettikleri internet siteleri ve sosyal ağların ebeveynler tarafından kontrol edilmesi, bu cihazların kullanımına izin verilecekse bu cihazların kullanımının belirli kurallara tabi olması gerekmektedir. Televizyon, bilgisayar oyunları, cep telefonları, internet ve sosyal medya kullanımı ile ilgili makul ama dayanaklı kurallar oluşturulabilir ve bu kurallardan taviz vermemeye özen gösterilebilir.

KAYNAKÇA

- Anderson, C.A. ve B.J. Bushman (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12, 353-359.
- APA. (American Academy of Pediatrics) (1999). Media Education. Committee on Public Education Pediatrics 1999;104;341 <http://pediatrics.aappublications.org/content/104/2/341>. (Erişim Tarihi: 21.05.2008)
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(1), 55-67.
- Aufderhide, P. (2016). General Principles In Media Literacy, California Newsreel <http://newsreel.org/articles/aufderhe.htm>
- Avşar, Z. (2014). Medya Okuryazarlığı, *İletişim ve Diplomasi- Dergisi*, S.2, T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Baer S, Saran K, Green DA, Hong I. (2012). Electronic Media Use and Addiction Among Youth in Psychiatric Clinic Versus School Populations. *Can J Psychiatry*; 57(12): 728-735.
- Beard, K. W. Wolf, E. M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for internet addiction, *CyberPsychology & Behavior*, 3(4), 377-380.
- Bremer J. (2005). The internet and children: advantages and disadvantages. *Child Adolescent Psychiatry* 14(3): 405-28.
- Buckingham, D. (2007). *Children and New Media*. The Handbook of New Media. Leah A. Lievrouw and Sonia Livingstone (der.) içinde. London, Thousand Oaks and New Delhi: Sage.
- Büker, N. (2013). Televizyon Teknolojisi ve Yeni Medya. (Editör: Müge Demir). Yeni Medya Üzerine.... Konya: Literatürk Yayınları, 137-170.
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Computers. Human Behavior*, 17, 187-195
- Griffiths, M. (1995). Technological addictions. *Clinical Psychology* 71, 14-19.
- Hasdemir, T. (2012) Gelenekselden Yeni Medya Okuryazarlığına: Türkiye Örneğinde Bir Değerlendirme, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 2, 23-40
- Hoare E, Milton K, Foster C, Allender S. (2017). Depression, psychological distress and Internet use among community based Australian adolescents: a cross-sectional study. *BMJ Public Health*; 17(1): 365.
- Hobbs, R. (2004). Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma. Melike Türkan Bağlı (çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 37 (1): 122-140.
- Internet World Stats IWS (2013), World Internet usage and population statistics. [Available online at: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>], Retrieved on 15.06.2013.
- İnal, K. (2012) Çocuklar İçin Medya Okuryazarlığı İhtiyacı, *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (Ed.) Dolunay, Ş. vd., Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara.
- İnal, K. (2011). Çocuklar Niçin Medya Okuryazarı Olmalı?, 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi. *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı*. (Ed.) Şirin, M. Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 415-426.
- Kaewpradub N, Kiatrungrit K, Hongsaengsri S, Pavasuthipaisit C. (2017).

- Association Among Internet Usage, Body Image and Eating Behaviors of Secondary School Students. *Shanghai Arch Psychiatry*; 29(4):208-217.
- Kurt, A. ve Kürüm, D. (2010) Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2 Bahar Sayısı, s. 20- 34.
- McLuhan, M. (2005). *Yaradığımız Medya: Medyanın Etkileri Üzerine Bir Keşif Yolculuğu*. Ünsal Oskay (çev.). İstanbul: Merkez Kitapçılık.
- Özad, B. (2011). Medya Okuryazarlığı ve Yetişkinlerin Öğrenmesi. *Medya Okuryazarlığı*. (Ed.) Türkoğlu, N. ve Şimşek M. Parşömen Yayınları, İstanbul.
- Özonur, D.Ç. ve Özalpman, D. (2009). Türkiye’de Medya Okuryazarlığı Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*. Sayı 15: 195-212
- Potter, W. J. (2005). *Media Literacy*. Third Edition. London: Sage Publications.
- Rosen, L. D., Lim, A., Felt, J., Carrier, L. M., Cheever, N. A., Lara-Ruiz, J., & Rokkum, J. (2014). Media and technology use predicts ill-being among children, preteens and teenagers independent of the negative health impacts of exercise and eating habits. *Computers in Human Behavior*, 35, 364–375.
- RTÜK, (2007). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen El Kitabı*, Ankara
- Sırakaya, M. ve Seferoğlu, S. S. (2013). Öğretmen adaylarının problemli internet kullanımlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* [Hacettepe University Journal of Education], 28(1), 356-368.
- Şirin, M.R. (2011). *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı* Çocuk Vakfı, İstanbul.
- Timisi, N. (2011). Medyada Çocukları Koruyucu Önlemler. Çocuk Hakları ve Medya. Mustafa Ruhi Şirin Barış Kılınç - Elif Pınar Kılınç *Akdeniz İletişim Dergisi* 23 (der.) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Toran, M., Ulusoy, Z., Aydın, B., Deveci, T., Akbulut, A. (2016). Çocukların dijital oyun kullanımına ilişkin annelerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 22–63.
- TÜİK (2014) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2014 Raporu, www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.03.2015).
- TÜİK. (2011). Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2011 Sayı: 8572-18/08/2011-12:00 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8572> (Erişim Tarihi: 18.05.2012)
- Yengin, D. (2012). *Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Woods HC, Scott H. (2016). Sleepy teens: Social media use in adolescence is associated with poor sleep quality, anxiety, depression and low self-esteem. *J Adoles*; 51:41-9.
- <http://www.haberler.com/cocuk-medya-izleme-aliskanligini-evde-ogreniyor-4004764-haberi/cok-yorumlanan-haberler/>, Erişim Tarihi: 27 Aralık 2014